

მოსკოვის ლაზარევის ინსტიტუტის ქართული ენისა და ლიტერატურის კათედრა და ილია ოქრომჭედლიშვილი

მარიამ კობერიძე

ფილოლოგიის დოქტორი, გორის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი; ელ. ფოსტა:
maikoberidze@gmail.com <https://orcid.org/0000-0002-6604-1628>

აბსტრაქტი

წინამდებარე სტატიაში წარმოდგენილია მოსკოვის აღმოსავლური ენების ლაზარევის ინსტიტუტის ქართული ენისა და ლიტერატურის კათედრის მუშაობა. ამავე დროს გაანალიზებულია ილია ოქრომჭედლიშვილის ღვაწლი ქართული ეროვნული კულტურის განვითარებაში. მოსკოვის ლაზარევის აღმოსავლური ენების ინსტიტუტი დაარსდა 1815 წლის 10 მაისს. ამ სასწავლებლის დამფუძნებლები იყვნენ მდიდარი და გავლენიანი ოჯახის წევრები ძმები ივანე და ეკომ ლაზარე ლაზარიანები. ლაზარევის ინსტიტუტში აღმოსავლურ ენებთან (სომხური, არაბული, სპარსული, თურქული...) ერთად ისწავლებოდა ქართული ენა. მოსკოვის ლაზარევის ინსტიტუტში ასწავლიდნენ ცნობილი საზოგადო მოღვაწეები: მიხეილ გურგენიძე, პეტრე ნაკაშიძე, ილია ოქრომჭედლიშვილი და ალექსანდრე ხახანაშვილი. 1871 წელს ლაზარევის ინსტიტუტში დაარსდა ქართული ენისა და ლიტერატურის კათედრა. ამ კათედრის მუშაობაში განსაკუთრებული ღვაწლი მიუძღვის ილია ოქრომჭედლიშვილს. მისი მოღვაწეობის პერიოდში ქართული ენისა და ლიტერატურის სწავლებამ მეცნიერული ხასიათი მიიღო. ინსტიტუტის სასწავლო გეგმის მიხედვით, სპეციალურ კლასებში, სხვა ენებთან შედარებით, ქართულ ენას, მართალია, ნაკლები საათები ჰქონდა დათმობილი, მაგრამ მისი სწავლება მაღალ დონეზე მიმდინარეობდა. ილია ოქრომჭედლიშვილის მიერ შედგენილი პროგრამით სტუდენტები არა მარტო ქართულ ენასა და ლიტერატურას სწავლობდნენ, არამედ ეცნობოდნენ საქართველოს კულტურას, ისტორიას, გარკვეული წარმოდგენა ეძლეოდათ ქართული ენის ბუნების შესახებ. მიუხედავად იმისა, რომ ილია ოქრომჭედლიშვილი მოსკოვში მოღვაწეობდა, თავისი ქველმოქმედებითა და მატერიალური დახმარებით ხელს უწყობდა ქართული ეროვნული კულტურის აღორძინება-განვითარებას. ის ჯერ კიდევ პეტერბურგის უნივერსიტეტიდან მეგობრობდა ილია ჭავჭავაძესთან. ეს პირადი სიახლოვე გაგრძელდა ილია ჭავჭავაძის სამშობლოში დაბრუნების შემდეგაც. ილია ოქრომჭედლიშვილის შემდეგ, 1889 წლიდან ალექსანდრე ხახანაშვილმა ჩაიბარა მოსკოვის აღმოსავლური ენების ინსტიტუტის ქართული ენის განყოფილება და ღირსეულად განაგრძო თავისი მასწავლებლის მოღვაწეობა. 1912 წელს ალექსანდრე ხახანაშვილის გარდაცვალების შემდეგ ქართული ენისა და ლიტერატურის კათედრა მთლიანად დაიხურა, როგორც

ლაზარევის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტში, ასევე მოსკოვის უნივერსიტეტში. მოსკოვის აღმოსავლური ენების ლაზარევის ინსტიტუტის ქართული ენისა და ლიტერატურის კათედრა რამდენიმე წლის განმავლობაში ერთგულად და დიდი შემართებით ემსახურებოდა ქართული ენისა და ლიტერატურის სწავლებას. აქ მოღვაწე ქართველები აქტიურად იყვნენ ჩართული ქართული კულტურის მოვლა -პატრონობაში და თავისი საქმიანობით ყოველთვის ეხმიანებოდნენ იმ პროცესებს, რომელიც მეცხრამეტე საუკუნის მეორე ნახევრიდან საქართველოში მიმდინარეობდა.

საკვანძო სიტყვები: მოსკოვის ლაზარევის ინსტიტუტი, ქართული ენისა და ლიტერატურის კათედრა, ილია ოქრომჭედლიშვილი, მიხეილ გურგენიძე, პეტრე ნაკაშიძე. ალექსანდრე ხახანაშვილი.

მოსკოვის აღმოსავლური ენების ლაზარევის ინსტიტუტი, როგორც კერძო სასწავლო დაწესებულება, დაარსებულა 1815 წლის 10 მაისს, სპარსეთში მცხოვრები სომხური წარმოშობის მდიდარი და გავლენიანი საგვარეულოს წარმომადგენლების - მძებნი ივანე და ეკომ ლაზარეს ძე ლაზარიანების მიერ. [1].

სასწავლებლის მიზანი იყო, მოემზადებინა მეფის რუსეთის იმპერიის განაპირა ოლქებისათვის ადგილობრივი მოსახლეობის ენების მცოდნე საჭირო მოხელეები (მოსამსახურე პერსონალს, თარჯიმნებს...). აქ ისწავლებოდა აღმოსავლური ენები – თურქული, სომხური, არაბული, სპარსული, ქართული. ქართული ენის სწავლებას, სხვა ენებთან შედარებით, ნაკლები საათები ჰქონდა დათმობილი (ყოველკვირეული ორ-ორი საათი). მოსკოვის ლაზარიანთ ინსტიტუტში არსებობდა ერთი მოსამზადებელი, შვიდი გიმნაზიის კლასი და სპეციალური კლასი (სამწლიანი კურსი). ამ სპეციალური კლასს მინიჭებული ჰქონდა უმაღლესი სასწავლებლის მნიშვნელობა. სპეციალური კლასი ორგანიზაციული შემადგენლობით და სასწავლო პროგრამით გამოყოფილი იყო გიმნაზიის კლასებისაგან. მას ჰქონდა თავისი სამეცნიერო საბჭო (წევრები: დირექტორი, ინსპექტორი, პროფესორები, დოცენტები, უფროსი მასწავლებლები...). [1,12].

მიუხედავად ქართული ენის საათების სიმცირისა, მოსკოვის აღმოსავლური ენების ლაზარევის ინსტიტუტში მოღვაწე ქართველი პედაგოგების დიდი ძალისხმევით ქართული ენის სწავლება შესაფერისად მაღალ დონეზე იყო დაყენებული [3].

ამ სასწავლებლის დაარსებიდან ხანგრძლივი დროის განმავლობაში ქართულ ენას ასწავლიდა სასულიერო პირი მიხეილ სიმონისძე გურგენიძე. ამავე დროს ის ქართულ ენას ასწავლიდა მეჟევის ინსტიტუტში. მიხეილ გურგენიძე განსაკუთრებულად ზრუნავდა და მფარველობას უწევდა რუსეთში მყოფ ქართველ სტუდენტებს. ეხმარებოდა მათ ფინანსურად. ღრმა მოხუცებულობის გამო მიხეილ გურგენიძემ 1960 წლის დასასრულს მასწავლებლობას თავი დაანება. [2].

1860 წლის სექტემბრიდან ინსტიტუტის ქართული ენის უფროს მასწავლებლად დაინიშნა პეტერბურგის უნივერსიტეტის ახლად კურსდამთავრებული, აღმოსავლური ფილოლოგიის კანდიდატის ხარისხის მქონე პეტრე ნაკაშიძე– ქართველ თერგდალეულთა ცნობილი წარმომადგენელი, ილია ჭავჭავაძის უახლოესი მეგობარი, რომელიც მასთან ერთად

სწავლობდა პეტერბურგის უნივერსიტეტში. პეტრე ნაკაშიძე პარალელურად მუშაობდა მოსკოვის უნივერსიტეტშიც. [9].

საარქივო მასალების მიხედვით, სასწავლებელში პეტრე ნაკაშიძემ ქართული ენის უფროს მასწავლებლად სულ სამი სასწავლო წელი დაყო. 1863 წლის 22 მარტს, ოჯახური მდგომარეობის მომიზეზებით, მან თავი გაითავისუფლა ქართული ენის მასწავლებლობისაგან და სამშობლოში დაბრუნდა. მოსკოვიდან სამშობლოში დაბრუნების შემდეგ პეტრე ნაკაშიძე სულ მალე აჯანყებულ პოლონეთში გაემგზავრა.

პოლონეთის 1863 წლის აჯანყებისადმი მიძღვნილი პეტრე ნაკაშიძის „სამგზავრო წერილები“ დაიბეჭდა საქართველოს მოამბეში [6, 8].

ილია ჭავჭავაძემ პეტრე ნაკაშიძეს მიუძღვნა პოემები „მეფე დიმიტრი თავდადებული“ და „ქართველის დედა“. [9].

ლაზარევის ინსტიტუტის მზრუნველის შუამდგომლობით 1863 წლის 14 ივლისიდან ქართული ენის კათედრის უფროსი მასწავლებლის მოვალეობის შემსრულებლად დაინიშნა ილია ოქრომჭედლიშვილი. სწორედ ამ წლის გაზაფხულზე დაამთავრა მან პეტერბურგის უნივერსიტეტის აღმოსავლური ენების ფაკულტეტის სომხურ-ქართული განყოფილება კანდიდატის ხარისხით.[1].

ილია ლაზარეს ძე ოქრომჭედლიშვილი დაიბადა ქალაქ სიღნაღში 1838 წლის 24 აპრილს (ახალი სტილით 6 მაისს). გვარ ოქრომჭედლიშვილთან გვხვდება შესატყვისი -სერებრიაკოვი, რომელიც მომდინარეობს ილიას მამის-ლაზარეს პირადი საოჯახო დოკუმენტებიდან, ბავშვების ჩამწერ მეფის თვითმპყრობელურ-ბიუროკრატიული ორგანოების გამარუსებელი პოლიტიკის შედეგად, რაც მაშინ ჩვეულებრივი მოვლენა იყო. ასე რომ, გავრცელებული აზრი, თითქოს ილიას ეკუთვნოდეს გვარის შესატყვისი რუსული თარგმანი-სერებრიაკოვი, სიმართლეს არ შეესაბამება. [1].

ილია ოქრომჭედლიშვილმა 1860 წელს წარმატებით ჩააბარა მისაღები გამოცდები პეტერბურგის უნივერსიტეტში და ჩაირიცხა აღმოსავლური ენების ფაკულტეტის სომხურ-ქართულ განყოფილებაზე. პეტერბურგის უნივერსიტეტში ამ დროისათვის სწავლობდნენ ილია ჭავჭავაძე, აკაკი წერეთელი, ნიკო ლოლობერიძე, ბესარიონ ლოლობერიძე და სხვანი. ქართველი სტუდენტები ხშირად იკრიბებოდნენ და მსჯელობდნენ თავიანთ სამშობლოს საჭირობოროტო საკითხებზე, მის აწმყოსა და მომავალზე [7].

1861 წლის გაზაფხულზე პეტერბურგის უნივერსიტეტის საყოველთაოდ ცნობილი სტუდენტთა მოძრაობის გამო პეტერბურგის უნივერსიტეტი დაიხურა და სტუდენტების დიათხოვეს. პეტერბურგის უნივერსიტეტის მეოთხე კურსის სტუდენტმა ილია ჭავჭავაძემ უნივერსიტეტი დატოვა და სამოღვაწეოდ სამშობლოში დაბრუნდა, ხოლო ი. ოქრომჭედლიშვილი პეტერბურგში დარჩა. უნივერსიტეტში მეცადინეობის განახლებისთანავე, ის პირადი თხოვნის საფუძველზე, 1862 წლის 9 მარტს აღადგინეს აღმოსავლეთის ენების ფაკულტეტის სომხურ-ქართული განყოფილების მეორე კურსზე. [1,5].

აქვე ხაზი უნდა გავუსვათ იმ ფაქტსაც, რომ მაშინდელი პეტერბურგის ქართველი სტუდენტობა დიდ ნუგეშსა და გამხნევენას, ზნეობრივ და მატერიალურ მხარდაჭერას პეტერბურგის უნივერსიტეტის პირველი ქართველი პროფესორის - დავით იესეს ძე ჩუბინაშვილისაგან ღებულობდა. მის მიერ გაწეული მატერიალური თუ აკადემიური

ხელმძღვანელობით ილია ოქრომჭედლიშვილმა დაძლია სტუდენტური ცხოვრების ყოველგვარი მძიმე პირობები და სასურველი გზით წარმართა მუშაობა უმაღლესი განათლების მისაღებად.

საარქივო მონაცემებიდან ცნობილია, რომ ილია ოქრომჭედლიშვილს უნივერსიტეტის დამამთავრებელი გამოცდების წარმატებით ჩაბარების შემდეგ ფაკულტეტისათვის წარუდგენია სადისერტაციო ნაშრომი „თემურ-ლენგის ლაშქრობა საქართველოში“. არსებული მოსაზრებით, სადისერტაციო ნაშრომი მას დავით ჩუბინაშვილის ხელმძღვანელობით უნდა ჰქონოდა შესრულებული. ამას ადასტურებს არქივში დაცული მოხსენება, რომელიც 1863 წლის ივნისში უნივერსიტეტის მმართველობის დროებითი კომისიის თავმჯდომარისათვის წარუდგენია აღმოსავლური ენების ფაკულტეტის დეკანის მოვალეობის შემსრულებელს - პროფესორ დავით ჩუბინაშვილს. მოხსენებაში აღნიშნულია: „აღმოსავლური ენების ფაკულტეტის სომხურ-ქართული განყოფილების თავისუფალმა მსმენელმა ილია ოქრომჭედლიშვილმა საკანდიდატო გამოცდების წარმატებით ჩაბარებასთან ერთად დამატებით წარმოადგინა დისერტაცია: „თემურ-ლენგის ლაშქრობა საქართველოში“, რომელიც დამაკმაყოფილებლად იქნა ცნობილი“. [4].

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, 1863 წლის 14 ივლისიდან ილია ოქრომჭედლიშვილი დაინიშნა ლაზარევის ინსტიტუტში ქართული ენის უფროსი მასწავლებლის მოვალეობის შემსრულებლად.

ილია ოქრომჭედლიშვილი ლაზარევის ინსტიტუტში დიდი მონდომებით შეუდგა ქართული ენის მასწავლებლობას. მან სულ მალე დაიმსახურა მოსკოვში ჩასული ქართველი ახალგაზრდების სიყვარული. იგი იყო გულისხმიერი, კეთილი გულის ადამიანი, მშობლიური ხალხის ერთგული შვილი, სამშობლოს კეთილდღეობისათვის მუდამ მზრუნველი, თავმდაბალი, უანგარო ქველმოქმედი.

1865 წლის 1 ოქტომბრიდან კავკასიის კომიტეტის მიერ ილია ოქრომჭედლიშვილი შეთავსებით დაინიშნა მოსკოვის უნივერსიტეტში კავკასიელ სტუდენტთა ქართული ენის მასწავლებლად. 1871 წლის 28 აგვისტოდან, როცა ლაზარევის ინსტიტუტში დაარსდა ქართული ენისა და ლიტერატურის კათედრა, ილია ოქრომჭედლიშვილი უფროსი მასწავლებლობიდან დოცენტის მოვალეობის შემსრულებლად დანიშნეს, ხოლო 1882 წლის 1 ნოემბრიდან იმავდროულად ინსტიტუტის სპეციალური კლასების სამეცნიერო საბჭოს მდივნად აირჩიეს. [1].

ილია ოქრომჭედლიშვილის მოღვაწეობის პერიოდში ქართული ენისა და ლიტერატურის სწავლებამ მეცნიერული ხასიათი მიიღო. ინსტიტუტის სასწავლო გეგმის მიხედვით, სპეციალურ კლასებში, სხვა ენებთან შედარებით, ქართულ ენას, მართალია, ნაკლები საათები ჰქონდა დათმობილი, მაგრამ მისი სწავლება მაინც შესაფერისად მაღალ დონეზე იყო დაყენებული. ილია ოქრომჭედლიშვილის მიერ შედგენილი პროგრამა, რომელმაც ჩვენამდე მოაღწია, ნათელ წარმოდგენას გვაძლევს ინსტიტუტის სპეციალური კლასების პირველ, მეორე და მესამე კურსზე ქართული ენისა და ლიტერატურის სწავლების მოცულობის შესახებ [12].

განსაკუთრებით საინტერესოა ილია ოქრომჭედლიშვილისეული სწავლების მეთოდი. ის ქართული ენის სწავლებას პირველ კურსზე ანბანით იწყებდა. ჯერ ასოებისა და ბგერითი

გამოსახულების დაწვრილებითი მეცნიერული ანალიზის საფუძველზე ახსნა-განმარტებით აცნობდა სტუდენტებს. რამდენიმე მოსამზადებელი ლექციის შემდეგ, როცა სტუდენტები შეითვისებდნენ კითხვასა და წერას, თეორიული საკითხების გაშუქებასთან ერთად, პრაქტიკულად ავარჯიშებდა მოკლე წინადადებების (ფრაზების) გამოთქმებით, ჩვეულებრივი ლექსის ფორმით, პატარა მოცულობის, ანდა ნაწყვეტი ლექსების შესწავლით, ზეპირი წარმოთქმით და სხვ. შემდეგ თანდათან იწყებდა მარტივიდან რთულ წინადადებათა შინაარსზე გადასვლას, მსმენელებს აცნობდა სანიმუშო სიტყვათა ბრუნვებს, ავარჯიშებდა სიტყვათა გამოთქმაში, კითხვასა და წერაში.

ილია ოქრომჭედლიშვილის მიერ შედგენილი პროგრამით სტუდენტები არა მარტო ქართულ ენასა და ლიტერატურას სწავლობდნენ, არამედ ეცნობოდნენ საქართველოს კულტურას, ისტორიას, გარკვეული წარმოდგენა ეძლეოდათ ქართული ენის ბუნების შესახებ.

ილია ოქრომჭედლიშვილის მიერ შედგენილი პროგრამის მიხედვით, ქართული ენის შესწავლისათვის წინასწარი მოსამზადებელი ლექციები და პრაქტიკული მეცადინეობა დაახლოებით ორ თვეს გრძელდებოდა. ამის შემდეგ იგი იწყებდა ტექსტების კითხვასა და მის თარგმნას დ. ჩუბინაშვილის ქრესტომათიაში მოთავსებული 23 იგავის მიხედვით. თარგმანთან ერთად, მსმენელებს თანამიმდევრობით ეძლეოდათ ახსნა-განმარტება სიტყვების ეტიმოლოგიისა და მნიშვნელობის შესახებ.

ქართული ენის პრაქტიკულ-თეორიული საკითხების შესასწავლად სტუდენტებს, ლექტორის მოთხოვნით, ჰქონდათ ოთხი რვეული: ერთში ისინი იწერდნენ ახალ-ახალ სიტყვებს, მეორეში-გრამატიკულ წესებს, მაგალითებს, სიტყვათა ბრუნვის ნიმუშებს, მესამეში-წინადადებს, ფარზეოლოგიურ ნიმუშებს (გამოთქმებს), მეოთხე რვეულში იწერდნენ ტექსტებს, კითხვისათვის განკუთვნილ ნაწყვეტებს...

ილია ოქრომჭედლიშვილი თავის სალექტორო პრაქტიკაში უმთავრეს მნიშვნელობას მთარგმნელობით მეთოდს ანიჭებდა. მეორე კურსზე სათარგმნელ ტექსტად ლექტორი იყენებდა ნაწყვეტებს დავით ჩუბინაშვილის ქრესტომათიიდან. იგი, ტექსტის თარგმნისას, პარალელურად მიმართავდა გრამატიკულ ანალიზს, ისევე როგორც პირველ კურსზე, მაგრამ უფრო მეტი სიღრმითა და მოთხოვნით. ამასთანავე, სტუდენტებს აწოდებდა ახალ-ახალ ცნობებს, როგორც ქართული ენის საკითხებზე, ისე ლიტერატურის ისტორიიდან; ასწავლიდა ლექსიკონის მოხმარებას ქართული ენის შესწავლისათვის. ამავე დროს იგი სტუდენტებს ბევრს უკითხავდა და მათაც აკითხებდა კრილოვის იგავ-არაკებს და ზეპირადაც ავარჯიშებდა რუსულიდან ქართულად თარგმნაში. ამ სახის სასწავლო პრაქტიკულ-თეორიული ღონისძიება მეორე კურსიდან იწყებოდა და მესამე კურსის დასასრულამდე გრძელდებოდა.

მესამე კურსზე სტუდენტები იმდენად ერკვეოდნენ ქართული ენისა და ლიტერატურის ცოდნაში, რომ თავისუფლად თარგმნიდნენ გარკვეულ ნაწყვეტს (11 გვ.) საქართველოს ისტორიიდან - „მეფე ვახტანგ გორგასლანის ლაშქრობა ბიზანტიაში“. მსმენელებს ასევე შეეძლოთ „ქილილა და დამანადან“ 10 გვერდის თარგმნა და მისი შინაარსობრივი გარჩევა, ანალიზი.

მსმენელებს ევალუბოდათ ეთარგმნათ ქართულ ენაზე კრილოვის არაკები; ევარჯიშათ ქართული სიგელებისა და ისტორიული საბუთების ნიმუშების, „ვეფხისტყაოსნის“ ნაწყვეტებისა (5 თავი) და სხვადასხვა თხზულებათა ტექსტების კითხვაში, დაუფლებოდნენ ქართული ენის გრამატიკის ცალკეულ საკითხებს, მოეხდინათ მათი ანალიზი, ეთარგმნათ რუსულიდან ქართულად ქართული ენის სამწლიანი საპროგრამო მასალის შესწავლისათვის ილია ოქრომჭედლიშვილს ძირითად სახელმძღვანელოდ აღიარებული ჰქონდა თავისი საყვარელი მასწავლებლის - პროფესორ დავით ჩუბინაშვილის ქართველი მწერლების ქრესტომათია და მისივე ლექსიკონები. [12].

ილია ოქრომჭედლიშვილმა თავისი საზოგადოებრივ – სამეცნიერო და სასწავლო-სააღმზრდელო სასარგებლო მუშაობით დიდი ავტორიტეტი მოიპოვა. მას ყოველთვის ანგარიშს უწევდნენ, აფასებდნენ და პატივს სცემდნენ. ილია ოქრომჭედლიშვილი, ქართული ენის კათედრის დოცენტის პირდაპირი მოვალეობის გარდა, უანგაროდ (უსასყიდლოდ) ნაყოფიერ მუშაობას ეწეოდა: იგი იყო ეკონომიური საბჭოს ერთ-ერთი წევრთაგანი; სპეციალური კლასების საბჭოს მდივანი (1882- 1889 წ.წ.); ამასთანავე, სხვა პროფესორებთან ერთად, წვლილი მიუძღვის ინსტიტუტის ბიბლიოთეკის ფონდის შევსება-გამდიდრებაში შემოწირულობის სახით. [1].

მიუხედავად იმისა, რომ ილია ოქრომჭედლიშვილი მოსკოვში მოღვაწეობდა, თავისი ქველმოქმედებითა და მატერიალური დახმარებით ხელს უწყობდა ქართული ეროვნული კულტურის აღორძინება-განვითარებას. საყურადღებოა ის ფაქტიც, რომ ის ჯერ კიდევ პეტერბურგის უნივერსიტეტიდან მეგობრობდა ილია ჭავჭავაძესთან. ეს პირადი სიახლოვე გაგრძელდა ილია ჭავჭავაძის სამშობლოში დაბრუნების შემდეგაც. ამის შესახებ საინტერესო ინფორმაციას გვაწვდის ილია ჭავჭავაძისა და ილია ოქრომჭედლიშვილის პირადი წერილები.

ილია ჭავჭავაძე 1881 წლის 2 ოქტომბერს ილია ოქრომჭედლიშვილს სწერდა: „წერა-კითხვის საზოგადოებამ დამავალა გაცნობით, რომ იგი შეუდგა ძველი მწერლობის ნაშრომების ბეჭდვისათვის წიგნების მზადებას, ფული კი, როგორც მოგეხსენება, იოხტურ. ამის გამო მთხოვეს მოგწერო და გკითხო, „შეეწევი თუ არა“. შენი დიდი იმედი აქვთ და შენგან მოელიან საკმაო შემწეობას. ჰსურთ დაბეჭდონ მეფე თეიმურაზი, არჩილ მეფე, კარგა მოზრდილი წიგნები გამოვა, ნამეტნავად უკანასკნელის თხზულებანი. შემდგარია კამისია, რომელსაც მინდობილი აქვს ტექსტის სამართლის აღდგენა, კამისია უკვე მუშაობს და იმედოვნებს მალე მომზადდეს დასაბეჭდად. ეხლა შენლა გელოდებიან, რას იტყვი“. [11].

ამ წერილით ილია ჭავჭავაძე ილია ოქრომჭედლიშვილს აცნობებდა ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობის თხოვნას – შეძლებს თუ არა იგი, ფულადი დახმარება გაუწიოს საზოგადოებას ძველი ქართული მწერლობის ძეგლების გამოცემის საქმეში.

ამ თხოვნის საპასუხოდ, ილია ოქრომჭედლიშვილის თანხმობისა და ქველმოქმედების შესახებ ქართული პრესის ფურცლებიდან ვიგებთ. გაზეთი „დროება“ იტყობინებოდა, რომ ილია ოქრომჭედლიშვილს 600 მანეთი შეუწირავს წერა-კითხვის გამავრცელებელი

საზოგადოებისათვის ძველი ქართული ხელნაწერი წიგნების დასაბეჭდად (დროება 1881: 11). იმავე ინფორმაციას აწვდიდა საზოგადოებას ქუთაისური გაზეთი „შრომა“: „ძველის ხელნაწერი წიგნების ბეჭდვის დღევ დადგება ადრე თუ გვიან. ლაზარევის ინსტიტუტის პროფესორმა ბატ. ი. ოქრომჭედლიშვილმა ამ საგნისათვის ექვსასი თუმანი აღუთქვა „წერაკითხვის საზოგადოებას“. [10].

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ილია ოქრომჭედლიშვილის შემდეგ 1889 წლის იანვრიდან მოსკოვის აღმოსავლური ენების ინსტიტუტის ქართული ენის კათედრა ჩაიბარა ალექსანდრე ხახანაშვილმა, რომელმაც ღირსეულად განაგრძო ძვირფასი მასწავლებლის საქმე 1912 წლის ივლისამდე, გარდაცვალებამდე. მისი გარდაცვალების შემდეგ სრულად შეწყდა ქართული ენისა და ლიტერატურის კათედრის მუშაობა, როგორც აღმოსავლური ენების ლაზარევის ინსტიტუტში, ისე მოსკოვის უნივერსიტეტში.

ამრიგად, მოსკოვის აღმოსავლური ენების ლაზარევის ინსტიტუტის ქართული ენისა და ლიტერატურის კათედრა რამდენიმე წლის განმავლობაში ერთგულად და დიდი შემართებით ემსახურებოდა ქართული ენისა და ლიტერატურის სწავლებას. აქ მოღვაწე ქართველები აქტიურად იყვნენ ჩართული ქართული კულტურის მოვლა -პატრონობაში და თავისი საქმიანობით ყოველთვის ეხმებოდნენ იმ პროცესებს, რომელიც მეცხრამეტე საუკუნის მეორე ნახევრიდან საქართველოში მიმდინარეობდა.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. შ. გოზალიშვილი, ილია ოქრომჭედლიშვილი, თბილისი, 1976. გვ. 24-36.
2. იმედაშვილი, ქართველ მოღვაწეთა ლექსიკონი, ტ. I, თბილისი, 2018. გვ. 775.
3. მ. კობერიძე, ენობრივი სიტუაცია მოსკოვის აღმოსავლური ენების ლაზარევის ინსტიტუტში: ქართველური მემკვიდრეობა, XXV, ქუთაისი, 2021. გვ.164.
4. დავით ჩუბინაშვილის ავტოგრაფი: ლენინგრადის საოლქო სახელმწიფო ისტორიული არქივის უნივერსიტეტის ფონდი 14, საქმე 14745 ა. ფურცელი 104.
5. ილია ოქრომჭედლიშვილის თხოვნა: ლენინგრადის საოლქო სახელმწიფო არქივის უნივერსიტეტის ფონდი 14, ანაწერი 5, საქმე 1713, ფურცელი 2-11.
6. პ. ნაკაშიძის ბიოგრაფიული მასალები: მოსკოვის საოლქო ისტორიული არქივის ფონდი, # 213, ანაწერი 2, საქმე 186; ეს მასალები ჩამოტანილი იქნა შ. გოზალიშვილის მიერ, ინახება ხელნაწერთა ინსტიტუტში, ი. ნაკაშიძის ფონდი 291.
7. ქ. მუშკუდიანი, ილია ოქრომჭედლიშვილის მოსაგონებლად: ცისკარი, #8, თბილისი, 1971. 128.
8. პ. ნაკაშიძე, სამგზავრო წერილები: საქართველოს მოამბე, ტ. 7, თბილისი, 1863. გვ. 41-50.
9. ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია, ტ. 7, თბილისი, 1984. გვ. 204, 302.
10. გაზეთი „შრომა“, №6, ქუთ., 1981. გვ. 3-4.
11. ი. ჭავჭავაძე, თხზულებანი, ტ. 10. თბილისი, 1961. გვ. 94-95.
12. А. Хаханов (Хаханашви), Тридцатилетие Специальных Классов Лазарского Института восточном языков, Москва, 1903. стр. 11.

Georgian Language and Literature of the Lazarev Institute of Moscow chair and Ilia Okromchedlishvili

Mariam Koberidze

Doctor of Philology, Professor of Gori State University; + 995577251275, Email:

maikoberidze@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-6604-1628>

Resume

This article presents the work of the Department of Georgian Language and Literature of the Lazarev Institute of Oriental Languages in Moscow. At the same time, the contribution of Ilia Okromchedlishvili to the development of Georgian national culture is analyzed. The Moscow Lazarev Institute of Oriental Languages was founded on May 10, 1815. The founders of this institution were the brothers Ivan and Ekom Lazar Lazaryan, members of a wealthy and influential family. At the Lazarev Institute, the Georgian language was taught along with oriental languages (Armenian, Arabic, Persian, Turkish...). Famous public figures taught at the Moscow Lazarev Institute: Mikheil Gurgenidze, Petre Nakashidze, Ilia Okromchedlishvili and Aleksandre Khakhanashvili. In 1871, the Department of Georgian Language and Literature was established at the Lazarev Institute. Ilia Okromchedlishvili made a special contribution to the work of this department. During his tenure, the teaching of Georgian language and literature took on a scientific character. According to the institute's curriculum, in special classes, compared to other languages, the Georgian language was allocated fewer hours, but its teaching was carried out at a high level. Under the program compiled by Ilia Okromchedlishvili, students not only studied the Georgian language and literature, but also learned about Georgian culture and history, and were given a certain idea of the nature of the Georgian language. Although Ilia Okromchedlishvili worked in Moscow, he contributed to the revival and development of Georgian national culture with his charity and material assistance. He was friends with Ilia Chavchavadze from St. Petersburg University. This personal closeness continued even after Ilia Chavchavadze returned to his homeland. After Ilia Okromchedlishvili, in 1889, Alexander Khakhanashvili took over the Georgian language department of the Moscow Institute of Oriental Languages and continued his teaching work with dignity. After the death of Alexander Khakhanashvili in 1912, the Department of Georgian Language and Literature was completely closed, both at the Lazarev Institute of Oriental Languages and at Moscow University. The Department of Georgian Language and Literature of the Lazarev Institute of Oriental Languages in Moscow served the teaching of Georgian language and literature faithfully and with great enthusiasm for several years. The Georgians working here were actively involved in the preservation of Georgian culture and, through their activities, always reflected the processes that had been taking place in Georgia since the second half of the nineteenth century.

Keywords: Moscow Lazarev Institute, Department of Georgian Language and Literature, Ilia Okromchedlishvili, Mikheil Gurgenidze, Petre Nakashidze. Alexander Khakhanashvili.